

KESKI-SUOMEN STRATEGIA 2025 ja 2050

YMPÄRISTÖSELOSTUS

Puhtaat vesistöt ovat yksi Keski-Suomen vetovoimatekijä
Kuva Etelä-Konneveden kansallispuistosta

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto

2. Keski-Suomen strategian pääasiallinen sisältö sekä suhde muihin ohjelmiin ja muissa ohjelmissa esitettyihin ympäristötavoitteisiin

3. Keski-Suomen ympäristön nykytila

3.1 Luonnonvarojen kestävä käyttö

3.2. Luonnon monimuotoisuuden edistäminen

3.3 Kulttuuriympäristön vetovoima

3.4 Terveellinen ja viihtyisä elinympäristö

3.5 Sosiaaliset ominaispiirteet

3.6 Ympäristölliset haasteet ja toimenpiteet

4. Arviointiprosessi

5. Merkittävimmät vaikutukset ja haitallisten vaikutusten ehkäisy

5.1 Strategisten kärkien ja painopisteiden merkittävimmät vaikutukset

5.2 Ohjelman kokonaisvaikutukset

6. Seuranta

7. Yhteenvedo

Liitteet

1. Johdanto

Laissa viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista (SOVA-laki 200/2005) sekä lakia täydentävässä valtioneuvoston asetuksessa (347/2005) säädetään velvollisuudesta arvioida suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutuksia. Maakuntaohjelma on ohjelma, johon tulee soveltaa SOVA-lain mukaista määrämuotoista ympäristöarviointia.

Ympäristöarvioinnilla tarkoitetaan ohjelman ympäristövaikutusten arviointia ja siihen sisältyvää ympäristöselostuksen laatimista, kuulemisen järjestämistä, ympäristöselostuksen ja kuulemisen tulosten huomioon ottamista päätöksenteossa sekä siitä tiedottamista.

Tässä ympäristöselostuksessa kuvataan Keski-Suomen strategiaan sisältyvän maakuntaohjelman 2022–2025 vaikutusten arvioinnin lähtökohdat sekä arviointiprosessi ja merkittävimmät ympäristövaikutukset. Arviointiprosessissa on samalla käsitelty strategiaan sisältyvien maakuntasuunnitelman 2050 ja älykkään erikoistumisen strategian 2021–2027 merkittävimpiä vaikutuksia. Lakisääteisten ympäristövaikutusten lisäksi arvioitiin myös lakeihin perustuen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutuksia (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986 § 2; Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 § 5) sekä yleisellä tasolla taloudellisia vaikutuksia.

Vaikutusten arviointi tuottaa ensisijaisesti tietoa strategian ympäristövaikutuksista. Samalla strategiaprosessiin kytketyn arvioinnin tavoitteena on tukea strategian valmistelua ja edistää ympäristönäkökohtien etukäteen huomioimista sekä lisätä sidosryhmien osallistumista ja yhteistyötä valmistelijoiden kanssa.

2. Keski-Suomen strategian pääasiallinen sisältö sekä suhde muihin ohjelmiin ja muissa ohjelmissa esitettyihin ympäristötavoitteisiin

Keski-Suomen strategia 2025 ja 2050 antaa raamit aluekehittämiselle. Strategia sisältää

- tahtotilan maakunnan kehittämisestä vuoteen 2050 (maakuntasuunnitelma)
- maakunnan kehittämisen yhteiset toimenpiteet ja arvion niiden rahoittamisesta vuosille 2022–2025 (maakuntaohjelma)
- EU:n alue- ja rakennepolitiikan rahoituksen käyttöä suuntaavan älykkään erikoistumisen strategian vuosille 2021–2027

Strategian lähivuosien (2022–2025) kasvun kärkinä ovat

1. Bio- ja kiertotalous
2. Hyvä vointi
3. Uudistuva teollisuus

Aluekehittämisen painopisteitä lähivuosina (2022–2025) ovat

- Kasvun maaperä (kyky uusiutua, tuottavuuden nosto, osaamistason nosto ja elinikäinen oppiminen, työllisyyden edistäminen, mielen hyvinvointi)
- Kestävän maailman kasvattaja (kokonaiskestävyys, hiilineutraali Keski-Suomi 2035, kiertotalouden vauhdittaminen, luontomme monimuotoisuuden suojaaminen)
- Keskellä maailman virran (liikkumisen sujuvuus ja turvallisuus, digitaalinen saavutettavuus, monipaikkainen työ ja opiskelu, koulutus- ja työperäinen maahanmuutto ja monikulttuurisuus, hyvinvoinnin edistäminen)

- Sydän Suomen (roolin vahvistaminen kansallisissa ja kansainvälisissä verkostoissa, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden kasvattaminen, maakunnan yhteenkuuluvuudesta ja muutostoutavuudesta huolehtiminen)

Keski-Suomen pitkän tähtäimen tulevaisuutta vuoteen 2050 katsotaan viiden skenaarion eli vaihtoehtoisten tulevaisuuskuvien avulla. Skenaarioiden pohjalta on koottu välttämättömiä toimenpiteitä skenaariorista riippumatta. Välttämättömät toimenpiteet on koottu kolmeksi kokonaisuudeksi eli aluekehittämisen painopisteiksi pitkällä aikavälillä:

- Elinvoimaisuus ja osaaminen (teknologiakehityksen edelläkävijä, uusi osaamisen pääoma, yrittäjyyden ja työn muutos)
- Saavutettavuus ja elinympäristö (resurssiviisas ja vastuullinen maakunta, varmat ja nopeat yhteydet, puhdas luonnonympäristö)
- Hyvinvointi ja yhteenkuuluvuus (hyvinvointi työn ja teknologian murroksessa, päätöksenteko ja yhteiskehittäminen, yhteenkuuluvuus)

Myös maakuntakaava on osa aluekehittämistä. Keski-Suomen maakuntakaavassa 2040 osoitetaan valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja seudullisesti merkittävät aluerakenteen valinnat. Maakuntakaava on osa Keski-Suomen strategian toimeenpanoa. Toisaalta maakuntastrategialla voidaan tukea ja varmistaa tavoitellun aluerakenteen ja palveluverkon kehittymistä mm. elinkeinopolitiikan ja koulutuspolitiikan keinoin.

Strategia antaa taustatukea yritysten kasvu- ja kannattavuustavoitteille sekä vahvistaa maakunnan yhteistä tahtotilaa kohdentaa aikaa, osaamista ja julkista rahoitusta liiketoiminta-alueiden vahvistamiseksi. Maakuntastrategia liittyy läheisesti myös Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toteuttamiseen sekä kansallisiin erityisohjelmiin.

Lisäksi aluekehittämisessä tulee mahdollisuuksien mukaan edistää yleisesti hyväksytyjä kansainvälisiä, kansallisia ja maakunnallisia tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja ympäristötavoitteita. Tavoitteet ovat osa ympäristövaikutusten arvioinnin taustatietoa ja ne on pyritty ottamaan huomioon strategian vaikutusten merkittävyyttä arvioitaessa. Lainsäädännön lisäksi keskeisimpiä ympäristötavoitteita sisältäviä kansainvälisiä, kansallisia ja ylimaakunnallisia strategioita ja ohjelmia ovat:

Rion sopimus 1992 (biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus)

YK:n ilmastopopimus 1992 ja sitä täydentävä Pariisin sopimus 2015 (ilmastonmuutoksen hillitseminen ja siihen sopeutuminen, hiilivarastojen ja -nielujen säilymisen ja parantamisen edistäminen)

Eurooppalainen maisemayleissopimus SopS13-14/2006 (maisemien suojelun, hoidon ja suunnittelun edistäminen)

Kansallinen luonnonvarastrategia 2009 (menestyvä korkean arvonlisän biotalous, materiaalivirtojen tehokas hyödyntäminen ja kierrättäminen, alueellisten voimavarojen luoma kansallinen lisäarvo ja paikallinen hyvinvointi, aloitteellisuus ja edelläkävijyys luonnonvarakysymyksissä)

Faron yleissopimus 2011 (kulttuuriperinnön, elämänlaadun, identiteetin ja kestävän kehityksen välisen yhteyden vahvistaminen yhteiskunnassa)

Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategia 2012–2020 (luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttäminen Suomessa); toimintaohjelman 2021–2030 valmistelu käynnissä

Suomen biotalousstrategia 2014 (kilpailukykyinen biotalouden toimintaympäristö, uutta liiketoimintaa biotaloudesta, vahva osaamisperusta biotaloudelle, biomassojen käytettävyys ja kestävyys); päivitys käynnissä

Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma 2014–2020 (kulttuuriympäristön tuomat mahdollisuudet, kulttuuriympäristöjen hyvän hoidon edistäminen)

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet 2017 (taitetaan yhdyskuntien ja liikenteen päästöjä, turvataan luonnon monimuotoisuutta ja kulttuuriympäristön arvoja sekä parannetaan elinkeinojen uudistumismahdollisuuksia, niillä myös sopeudutaan ilmastonmuutoksen seurauksiin ja sään ääri-ilmiöihin.)

Järvi-Suomen maaseudun ympäristö- ja ilmasto-ohjelma 2020–2027 (ilmasto- ja ympäristötoimenpiteiden vaikuttavuuden parantaminen ohjelmakaudella 2020–2027)

Helmi-elinympäristöohjelma 2021–2030 (vahvistaa luonnon monimuotoisuutta ja turvaa ekosysteemipalveluja)

Kymijoen-Suomenlahden ja Kokemäenjoen-Saaristomeren-Selkämeren vesienhoitoalueiden vesienhoitosuunnitelmat 2022–2027 (vesienhoidon yleislinjaukset ja vesienhoitotyön tavoitteet vesienhoitoalueille)

Valtakunnallinen jättesuunnitelma vuoteen 2023 (jätteiden synnyn ehkäisy, kiertotalous, materiaalitehokkuus)

Yhteistä perintöämme vaalien, Kansallisen maailmanperintöstrategian toimeenpanosuunnitelma vuoteen 2025 (maailmanperintökasvatuksen ja -tietoisuuden edistäminen)

Päivitetty kansallinen metsästrategia 2025 (metsäalan kilpailukyvyyn, uudistumisen ja kasvun edistäminen sekä metsien aktiivinen, kestävä ja monipuolinen hyödyntäminen)

Sinisen biotalouden kehittämissuunnitelma 2025 (kasvua vesiosaamisesta ja vesiluonnonvarojen kestävästä hyödyntämisestä)

EU:n biodiversiteettistrategia 2030 (Euroopan luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttäminen)

Kansallinen energia- ja ilmastostrategia vuoteen 2030 (uusiutuvan energian käytön lisääminen, puupohjainen energia, biokaasun tuotanto ja käyttö, kasvihuonekaasupäästöjen pienentäminen, nielupolitiikka, energiatehokkuus, energiateknologia ja -innovaatiot); uuden strategian valmistelu käynnissä

Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma vuoteen 2035 (päästötavoitteet 2030, hiilineutraali Suomi 2035); päivitys käynnissä

Terve maapallo kaikille – EU:n toimintasuunnitelma ”Kohti ilman, veden ja maaperän saasteettomuutta” (visio saasteettomasta maailmasta)

Maakunnallisia ympäristötavoitteita sisältyy **Keski-Suomen ilmasto-ohjelmaan 2030, Keski-Suomen metsäohjelmaan 2021–2025, Keski-Suomen hyvinvointiohjelmaan 2021–2024, Keski-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelma, Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelmaan 2005–2015 ja sen päivitykseen sekä Keski-Suomen vesienhoidon toimenpideohjelmaan 2022–2027.**

Keski-Suomen ilmasto-ohjelma auttaa yksilöitä, kuntia, yrityksiä ja yhteisöjä rakentamaan maakunnalle ilmastoystävällisempää huomista. Ohjelma esittelee ilmastotyön hyviä käytäntöjä. Ohjelmassa esitettyä kasvihuonekaasupäästöjä koskevaa vähentämistavoitetta tarkennettiin Keski-Suomen strategiatyön kuluessa ja tavoitteena on hiilineutraali Keski-Suomi 2035.

Maakunnallisen metsäohjelman tavoitteina on edistää metsien monipuolista ja kestävää käyttöä. Ohjelma luo toimintaedellytyksiä maakunnan metsien hoidolle, käytölle ja puun jatkojalostukselle. Ohjelmassa on esillä myös metsien luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja metsien monikäyttö.

Keski-Suomen hyvinvointiohjelma nostaa esiin maakunnan hyvinvointikertomuksen (2017–2020) keskeisimmät hyvinvointityön linjaukset ja painotukset. Tavoitteet ja painopisteet konkretisoituvat kuntien hyvinvointisuunnitelmien kautta.

Keski-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelmassa esitetään liikennejärjestelmän maakunnalliset ja ylimaakunnalliset kehittämistavoitteet sekä tarvittavat toimenpiteet mm. ilmastotavoitteiden saavuttamiseen. Liikennejärjestelmää tarkastellaan kaikkien liikennemuotojen näkökulmasta.

Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelmalla toteutetaan valtakunnallista kulttuuriympäristöstrategiaa valittujen toiminnan painopisteiden avulla. Visiona on, että vuoteen 2021 mennessä Keski-Suomen kulttuuriympäristön kokonaisuuden arvo ja ominaispiirteet tunnistetaan kansallisesti ja kansainvälisesti osana maakunnan elinvoimaa ja identiteettiä. Kaikki osallistuvat kulttuuriympäristön hoitoon ja käyttöön. Kulttuuriympäristöohjelman visio ja tavoitteet päivitetään vuoden 2021 kuluessa.

Vesienhoidon tavoitteena on suojella ja ennallistaa pinta- ja pohjavesiä niin, että niiden tila ei heikene ja vesien tila on vähintään hyvä. Keski-Suomen vesienhoidon toimenpideohjelmassa kerrotaan pinta- ja pohjavesien tilasta, tilaa heikentävistä tekijöistä sekä millaisin keinoin vesien tilaa aiotaan parantaa.

Keski-Suomen strategian tavoitteet sekä kasvun kärjet ja painopisteet kytkeytyvät moniin edellä kuvattuihin ympäristötavoitteisiin. Strategian valinnoilla voidaan vaikuttaa siihen, miten hyvin kansainvälisesti, kansallisesti ja maakunnallisesti hyväksytyt ympäristötavoitteet saavutetaan.

3. Keski-Suomen ympäristön nykytila

Keski-Suomen ympäristön nykytilaa on kuvattu siinä laajuudessa, kuin Keski-Suomen strategian ympäristövaikutusten arvioinnin kannalta on tarkoituksenmukaista. Strategian toteutuksen kannalta merkittävimmät ympäristölliset ominaispiirteet ja haasteet on tiivistetty lukuun 3.6.

3.1 Luonnonvarojen kestävä käyttö

Keski-Suomen maa-ainevarat on arvioitu noin 1,85 miljardiksi kuutiometriksi. Maa-ainevarojen hyödyntämisen takia maakunnan harjuluonto on tuhoutunut laajoilta alueilta ja harjusoran ja hiekan kestävästi hyödynnettävät esiintymät vähenevät.

Harjut ovat merkittäviä pohjaveden muodostumisalueita. Lisäksi pohjavettä muodostuu myös moreeni- ja kallioperämuodostumissa. Keski-Suomessa on kartoitettuja ja luokiteltuja pohjavesialueita 234 (1.1.2021), jotka jakautuvat viiteen luokkaan (1, 1E, 2, 2E, E). Erityisesti 1- ja 1E-luokkien (122 kpl) sekä 2- ja 2E-luokkien (103 kpl) pohjavesialueilla on vedenhankinnallista merkitystä. E-merkinnällä osoitetaan ne pohjavesialueet, joiden pohjavesi ylläpitää määriteltyä pintavesi- tai maa-ekosysteemiä.

Merkittävimpiä maaperää ja pohjavettä uhkaavia tekijöitä ovat teollisuus- tai yritystoiminnan pilaamat alueet ja vanhat kaatopaikat. Pohjavesialueilla uhkaavia tekijöitä ovat lisäksi maa-ainesten otto, kemikaalivarastot, liikenne ja tienpito. Keski-Suomessa on 29 pohjavesialuetta, jotka on arvioitu riskinalaisiksi ihmistoiminnan takia. Riskinalaisista pohjavesialueista 22 alueella pohjaveden kemiallinen tila on huono. Määrällisesti huonotilaisia pohjavesialueita ei Keski-Suomessa ole. Pohjaveden suojelua on tehostettu mm. pohjavesialueiden suojelusuunnitelmilla, joita on laadittu 210 pohjavesialueelle.

Maakunnassa on metsätalousmaata 1,4 miljoonaa hehtaaria ja puuston tilavuus on liki 200 miljoonaa kuutiometriä. Puuston vuotuinen kasvu on noussut 9,7 miljoonaan kuutiometriin. Vuosien 2015–2018 keskimääräinen kokonaispoistuma oli 8.1 miljoonaa kuutiometriä vuodessa. Hakkuukertymä vaihtelee vuosittain, huippuvuonna 2018 hakkuukertymä oli 7,34 miljoonaa kuutiometriä. Suurin vuotuinen ylläpidettävä runkopuun hakkuumäärä on 7,24 miljoonaa kuutiometriä. Metsiin sitoutunut hiilimäärä kasvaa, jos metsien kasvu on suurempaa kuin poistuma ja metsäkato yhteensä.

Keski-Suomessa turvetuotannon pinta-ala oli 5 320 hehtaaria vuonna 2019. Euroopan unionin ja Suomen vihreän kasvun politiikka ja ilmastoneutraaliuden tavoitteet merkitsevät myös Keski-Suomessa turpeen energiakäytöstä luopumista.

3.2. Luonnon monimuotoisuuden edistäminen

Keski-Suomen luonnonsuojeluverkoston ytimen muodostavat valtakunnallisiin suojeleohjelmiin ja Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet. Verkostoa täydentävät mm. Metso-kohteet sekä monet muut luonnonsuojeluun varatut luontokohteet. Keski-Suomen maakunnassa on yhteensä 1 582 perustettua luonnonsuojelualuetta, yhteensä noin 51 000 ha. Monimuotoisuuden kannalta tärkeitä aluekokonaisuuksia ovat Suomenselän ja Päijänteen ekologiset suuralueet. EU:n biodiversiteetti-strategian 2030 tavoitteena on että, vähintään 10 % maa- ja merialueista tulee suojella tiukasti.

Metsäluonnon monimuotoisuudelle on ollut erityisen haitallista vanhojen luonnonmetsien vähentyminen, yhtenäisten metsäalueiden pirstoutuminen, ja lehtipuuvältaisten metsien niukkuus. Ekologisen kestävyuden kannalta talousmetsien suurimpia puutteita ovat yhä edelleen lahoppuun ja palaneen puun vähyys sekä vanhojen lahoppuustoisten metsien vähyys. Tiukasti suojellun metsän osuus metsätalousmaasta on Keski-Suomessa vajaa 3,6 %. Suhteellisesti suurin osa Suomen uhanalaisista lajeista elää metsissä (31 %). Metsäalan merkittävimpänä haasteena on puunkäytön ja metsien monimuotoisuuden yhteensovittaminen, mitä entisestään vaikeuttaa tavoitteena oleva puunkäytön huomattava lisääminen.

Keski-Suomen maakunnan alueella, varsinkin Suomenselän alueella, on runsaasti soita. Maakunnan soiden ojitusaste on valtakunnan korkeimpia, suopinta-alasta (noin 290 000 ha) on ojitettu 83 %. Yli puolet maakunnan suotyypeistä on uhanalaisia. Jäljellä olevan luonnontilaisen suoluonnon uhkana on vanhojen ojien kuivattava vaikutus ja kunnostusojitus. Soidensuojelua on pyritty edistämään maakuntakaavalla, jossa on osoitettu valtakunnallisiin suojeleohjelmiin kuulumattomia soidensuojelualuevarauksia (n. 5 700 ha). Suoluonnon säilyttäminen vaatii myös ennallistamistoimia.

Uhanalaisen kasvi- ja hyönteislajiston kannalta erityisen merkittäviä ovat perinnebiotoopit ja ns. pienvedet. Perinnebiotooppien (mm. niityt, hakamaat, metsälaitumet) ja niillä elävien lajien säilyminen edellyttää kohteiden hoitamista perinteisen maatalouden menetelmillä. Ihmistoiminnan takia maakunnan luonnontilaisten pienvesien, lampien, purojen ja lähteiden määrä on vähentynyt hälyttävästi.

3.3. Kulttuuriympäristöjen vetovoima

Kulttuuriympäristö on syntynyt ihmisen toiminnan ja luonnon vuosisataisessa vuorovaikutuksessa. Uutta ajallista kerroksellisuutta kulttuurimaisemiin, rakenteisiin ja rakennuskantaan syntyy jatkuvasti. Keski-suomalaisen kulttuuriympäristön helmiä ovat UNESCO:n maailmanperintökohteet Petäjäveden vanha kirkko ympäristöineen ja Struven ketjun kolmiomittauspiste Jyväskylän Korpilahdella. Maakunnassa on myös edustava valikoima arkkitehti Alvar Aallon suunnittelema kohteita sekä merkittävä määrä julkista modernia arkkitehtuuria 1900-luvun jälkipuolella perustetuissa kaupungeissa. Kulttuuriympäristön kohteet ovat merkittäviä maakunnan identiteetille.

Muinaisjäännökset ja arkeologinen kulttuuriperintö ovat kulttuuriympäristön vanhinta kerrostumaa ja sen historiallinen pohja. Tyypillisin keskisuomalainen muinaisjäännös on kivikautinen pyyntiyhteisön asuinpaikka, rautakautinen kalmisto tai yksittäishautaus.

Keski-Suomessa on kahdeksan valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita, joiden arvo perustuu monimuotoiseen kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan. Päiväysinventointien 2010–14 perusteella alueita olisi 11, sisältäen kaksi maisemanähtävyyttä: Laukaan Hyypäänvuori ja Korpilahden Oravivuori. Maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on 46 ja arvokkaita perinnemaisemia on 38. Valtakunnallisesti merkittävät raken-

netut kulttuuriympäristöt (RKY) edustavat maamme kehitysvaiheita ja ovat historiamme edustavimpia kuvastajia. RKY-kohteita on maakunnassa 57 kpl. Maakunnallisesti merkittäviä kohteita tai alueita on 497, joista 64 on modernia, sotien jälkeistä rakennusperintöä.

Maaseudun kulttuurimaisemien ominaispiirteet säilyvät parhaiten jatkamalla perinteistä, maisemiarvot huomioon ottavaa maa- ja metsätaloutta. Rakennusperinnön arvot turvataan parhaiten säilyttämällä rakennukset aktiivisessa käytössä. Taajamien ja kaupunkiympäristöjen ominaispiirteiden tunnistaminen antaa hyvän pohjan niiden nykyaikaiselle kehittämiselle.

Keski-Suomessa on analysoitu eri-ikäisen kulttuuriympäristön sijoittumista ja keskittymistä. Maakuntakaavaan sisältyvien kulttuuriympäristön vetovoima-alueiden vahvuuksien ja niillä olemassa olevien resurssien tunnistamisella voidaan edistää alueiden elinvoiman säilyttämistä ja uudenlaisten elinkeinotoimintojen syntymistä. Kulttuuriympäristö mielletään osaksi kansainvälisesti houkuttelevaa viihtyisää, monipuolista ja houkuttelevaa ympäristöä. Maakunnan kehittämisessä kulttuuriympäristöjen potentiaali ja arvot tulee tunnistaa ja hyödyntää uusien, innovatiivisten toimintojen ja elinkeinojen mahdollistajina, osana osaamis- ja hyvinvointitaloutta sekä mm. hankkeita tuettaessa.

3.4 Terveellinen ja viihtyisä elinympäristö

Keski-Suomelle on ominaista reittivesien runsaus. Reittivesistöjen luonteeseen kuuluvat järvi- ja jokeiden väliset virrat ja joet koskineen.

Pintavesien tila on Keski-Suomessa varsin hyvä. Maakunnan luokiteltujen järvien lukumäärästä 81 % (264 kpl) ja pinta-alasta 93 % on erinomaisessa tai hyvässä ekologisessa tilassa. Jokien tilanne on heikompi ja vain 55 % (83 kpl) luokitelluista jokimuodostumista on erinomaisessa tai hyvässä tilassa. Eniten tyydyttävässä tai sitä huonommassa tilassa olevia pintavesiä on Saarijärven reitillä, lähes puolet luokitelluista muodostumista. Hyvästä tilasta huolimatta järvien vesi on muuttunut humuksen lisääntymisen takia ruskeammaksi. Ilmiön syyt eivät ole täysin selvillä, mutta liettyminen sekä veden tummuminen ja samentuminen on yhdistetty mm. turvemaiden ojituksiin ja ilmastonmuutokseen.

Pintavesien tilaa heikentää erityisesti hajakuormituksen (maa- ja metsätalous, haja-asutus) aiheuttama rehevöityminen ja paikallisesti myös pistekuormitus (teollisuus, jätevedenpuhdistamot, turvetuotanto, kalankasvatus). Vesien ekologista tilaa heikentävät myös vesistöjen rakentamisesta ja säännöstelystä aiheutuneet muutokset. Hyvän tilan saavuttamiseksi ja erinomaisen / hyvän tilan turvaamiseksi tarvitaan toimenpiteitä kaikilla sektoreilla.

Hengitysilman laatu on Keski-Suomessa suurimman osan aikaa vuodesta hyvä. Ongelmia ilmanlaadussa esiintyy lähinnä keväisin, kun liikenteen nostama pöly heikentää ilmanlaatua etenkin taajamissa. Myös kovilla pakkasilla ilmanlaatu kaupungeissa saattaa heikentyä. Päästöt ilmaan ovat kehittyneet uuden tekniikan käyttöönoton myötä myönteiseen suuntaan. Epäpuhtauspäästöt ilmaan tulevat valtaosin liikenteestä, energiantuotannosta ja teollisuudesta.

EU:n direktiiveihin pohjautuvat valtioneuvoston asetuksen mukaiset ilman laadun raja-arvot eivät ole maakunnassa ylittyneet. Sen sijaan valtioneuvoston päätöksen mukaiset ohje-arvot ovat ylittyneet suurimmissa taajamissa. Ihmiselle fyysisistä ja psyykkistä stressiä sekä terveyden heikentymistä aiheuttavan melun pahin lähde on moottoriliikenne. Hyvällä maankäytön suunnittelulla ja yhteensovittavalla kaavoituksella pystytään vähentämään ilmansaasteista ja melusta ihmisille aiheutuvia terveys- ja viihtyvyshaittoja.

Yhdyskuntajäte on määrällisesti pieni jätejake ja yhdyskuntajätteiden sijoittaminen kaatopaikalle on loppunut lähes kokonaan. Jätteiden polttaminen lämmön ja sähkön yhteistuotantolaitoksissa on pitkälti korvannut orgaanista ainesta sisältävien jakeiden kaatopaikkasijoittamisen. Toisaalta materiaali-kierrätys ei ole lisääntynyt yhtä nopeasti kuin jätteiden energiahyödyntäminen. Osalle orgaanista ainesta sisältävästä jätteestä on vaikeaa löytää hyödyntämiskohteita ja yhdyskuntien sekajätteestä Keski-Suomessa yhä kolmasosa on biojätettä. Biokaasuntuotanto on osin korvannut kompostoinnin biojätteiden ja lietteiden käsittelyssä. Jätteenkäsittelyn kasvihuonekaasupäästöt ovat vähentyneet Keski-Suomessa vuodesta 2005 vuoteen 2019 34 %.

Rakentamisen toimiala on Keski-Suomen suurin jättedentuottaja, mutta suurin osa sen jätteistä on maa-aineksia. Monet rakennusjätteen jakeet, kuten betoni ja metallit, käytetään hyvin hyödyksi. Toisaalta sekalaista rakennusjätettä muodostuu yhä huomattavia määriä. Teollisuusjätteitä tuotetaan Keski-Suomessa noin 400 000 t/a. Metsäteollisuuden osuus teollisuuden jätteistä on viime vuosina ollut 80–90 %. Metsäteollisuuden suurimmat jättejakeet ovat kuitu- ja biolietteitä, jotka poltetaan lähes kokonaan tehtaiden omissa voimaloissa.

3.5. Sosiaaliset ominaispiirteet

Pitkän taantumavaiheen jälkeen Keski-Suomen aluetalous lähti ripeään kasvuun vuonna 2015. Yritysten yhteenlasketut liikevaihdot kasvoivat vuoden 2018 loppupuolelle saakka. Tätä seurasi kasvun tasaantuminen ja hiipuminen vuoden 2019 loppua kohden. Kasvun hiipuminen heijastui myös yritysten henkilöstömäärään, kun vuodesta 2015 alkanut työttömyyden lasku päättyi. Koronapandemia iski jo valmiiksi heikkenevään talouteen alkuvuonna 2020. Suurin isku on koettu palvelutoimialalla, erityisesti henkilöliikenteessä, majoitus- ja ravitsemustoiminnassa sekä kulttuurin ja viihteen alalla.

Koronatilanne moninkertaisti työmarkkinoilta lomautettujen määrän. Samaan aikaan pitkäaikais-työttömyys on kasvanut huolestuttavasti kaikissa ikäluokissa. Lomautettujen, työttömien ja yrittäjien jaksamisen lisäksi lasten, nuorten ja perheiden tuen tarve on kasvanut korona-aikana. Talouden ennakoitaan toipuvan koronasta asteittain vuoden 2021 kuluessa, mutta inhimillisten, ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen liittyvien vaurioiden korjaaminen ja hyvinvointierojen kiinnikurominen kestävät huomattavasti pitempään.

Vuoden 2020 lopussa Keski-Suomessa oli 272 705 asukasta. Maakunnan väestömäärä on laskenut vuodesta 2017. Vähentymisen taustalla on voimakas luonnollisen väestökasvun hiipuminen syntyvyyden alenemisen myötä.

Myös maan sisäinen muuttoliike on ollut Keski-Suomessa tappiollista viime vuosina. Nuorten muuttoalttiimpien ikäluokkien pienentyessä muuttoliikkeen ennakoitaan vähenevän edelleen. Kilpailu nuorista, osaajista ja työvoimasta kiristyy. Toisaalta korona-aika on konkretisoinut paikkariippumattomuuden ja etätöiden mahdollisuudet, mistä kunnat voivat saada uusia eväitä asukkaiden houkuttelemiseksi. Maan rajat ylittävän muuttoliikkeen positiivinen merkitys väestökehityksessä korostuu vahvasti. Väestön voimakkaasti ikääntyessä ja työikäisten vähentyessä tulevaisuuden hyvinvoinnin kannalta olennaista on, miten työperäistä maahanmuuttoa Suomeen voidaan lisätä, ja toisaalta, mitä Keski-Suomi voi tehdä houkutellakseen ja kotouttaakseen heitä maakuntaan.

Väestön kasvu on keskittynyt Jyväskylän seudulle. Väestörakenne vaihtelee alueiden välillä ja väestö on ikääntynyttä erityisesti maakunnan keskusalueen ulkopuolella. Väestön ikääntyminen koskee kuitenkin kaikkia kuntia. Yli 75-vuotiaiden määrä kasvaa Keski-Suomessa noin 17 500 henkilöllä (+62 %) vuoteen 2040. Vanhuusväestön palvelutarve moninkertaistuu. Toisaalta 65–74-vuotiaissa on paljon hyvin toimintakykyisiä ihmisiä.

3.6. Ympäristölliset haasteet ja toimenpiteet

Useimmilla toimialoilla ympäristöön kohdistuvan kuormituksen vähentyminen näkyy ympäristön tilan yleisenä parantumisena. Keski-Suomen ympäristöllisinä haasteina ovat kuitenkin

- ilmastonmuutoksen hillintä
- luontotyyppien ja lajiston uhanalaistuminen
- vesistöjen rehevöityminen sekä kiintoaine- ja humuskuormitus
- väestön eriarvoisuus

Haasteet ovat ihmisen itsensä aiheuttamia ja niihin voidaan vastata muuttamalla toimintakulttuuriamme. Ympäristöllisiin haasteisiin tulee vastata osaltaan Keski-Suomen strategiatyössä.

Keski-Suomen kasvihuonekaasujen kokonaispäästöt ovat vähentyneet vuodesta 2005 vuoteen 2019 21 %. Isoimmat päästölähteet ovat tieliikenne, kaukolämpö ja maatalous. Nykyisten toimintamallien kyseenalaistaminen, kulutuksen vähentäminen ja uusien, resurssiviisaampien mallien käyttöönotto auttavat ilmatonmuutoksen hillinnässä, mikä vaatii merkittäviä arvo- ja rakennemuutoksia kaikilla yhteiskunnan aloilla. Keski-Suomi on ilmastonmuutoksen hillinnän suhteen mahdollisuuksien maakunta. Maakunnan vahvuutena on erityisesti uusiutuvan energian suuri käyttöosuus ja uusiutuviin raaka-aineisiin pohjautuva teollisuus. Keski-Suomen energian kokonaiskulutus oli vuonna 2019 21,9 TWh. Uusiutuvan energian osuus oli 66 %, mutta energian kulutus nousi 4,6 TWh vuoteen 2016 verrattuna.

Ilmastonmuutoksen hillintään tulee jatkossakin panostaa mm. kehittämällä alue- ja yhdyskuntarakennetta sekä joukkoliikennettä. Tavoitteemme on hiilineutraali Keski-Suomi 2030. Lisäksi tavoitteena on kasvattaa uusiutuvilla energiantuotantotavoilla tuotetun energian osuutta ja lisätä energiatehokkuutta. Hillinnän lisäksi muuttuva ilmasto tuo yhdyskunnille varautumisen haasteen, kun tärkeät toiminnot tulee suojata sään ääri-ilmiöiden ja pitkäaikaisten muutosten haavoittavilta vaikutuksilta.

Nykyinen luonnonsuojeluverkosto ei ole riittävä maakunnan luontotyyppien ja eliölajien monimuotoisuuden turvaamiseksi. Vapaaehtoisen suojelun lisäksi tarvitaan erilaisia ennallistamis- ja hoitotoimia. Metsälajien uhanalaistumiskehitys on hidastunut, mutta se ei ole pysähtynyt. Tavoitteena oleva lisääntyvä puunkäyttö on uhka monimuotoisuudelle, ellei samalla metsien suojelupinta-alaa merkittävästi lisätä ja talousmetsissä tehtäviä luonnonhoitotoimia entisestään tehosteta. Myös soidensuojelu vaatii lisätoimenpiteitä. Ensisijaisesti tulisi toteuttaa maakuntakaavaan ja soidensuojelun täydennysehdotukseen sisältyvien kohteiden suojelu ja ennallistaminen. Jäljellä olevia perinnebiotooppeja uhkaavat niiden jääminen vaille käyttöä ja umpeenkasvu sekä paikoin maankäytön muutos- tai laajenemistarpeet. Niittyjen, kotojen ja hakamaiden sekä niiden lajiston säilyminen edellyttää laiduntamisen jatkumista tai erillisiä kohdennettuja hoitotoimia.

Vesien suojelun kannalta on tärkeää vähentää vesistöön tulevaa ravinnekuormitusta. Jos puunkäyttö lisääntyy, metsätaloudesta aiheutuvan kiintoaine- ja humuskuormituksen vähentämiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Kuormituksen vähentämistoimien lisäksi tarvitaan vesistöjen hoito- ja kunnostustoimia. Valuma-alueiden kunnostustoimiin sisältyy myös ojitettujen soiden ennallistaminen, mikä edistää monimuotoisuutta ja lisää vedenpidätyskykyä, mutta voi ensimmäisten vuosien ajan lisätä ravinteiden ja humuksen huuhtoutumista.

Alueellinen eriytyminen luo haasteita väestön hyvinvoinnin tasa-arvoiselle jakautumiselle. Sosiaaliseen kestävyyspanostaminen on tärkeää väestön eriarvoisuuden ehkäisemiseksi. Työllisyysasteen ja tuottavuuden nostaminen edellyttää panostamista koulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen. Myös sosiaalisten verkostojen ja psyykkisen hyvinvoinnin tukemisen tarve korostuu.

Lähteet:

<https://paastot.hiilineutraalisuomi.fi>

Keski-Suomen Aikajana 1/2021 (Keski-Suomen liitto 2021)

Keski-Suomen energiatase 2019 (Benet Oy 2020)

Keski-Suomen ilmasto-ohjelma 2030 (Keski-Suomen liitto 2018, B 206)

Keski-Suomen jätehuollon nykytilakuvaus (Keski-Suomen liitto 2018, B 204)

Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelma 2005–2015 ja päivitys 2016

Keski-Suomen metsäohjelma 2021–2025 (Suomen metsäkeskus 2020)

Keski-Suomen museon rakennusinventointitietokanta (1979 alkaen, sisältäen vuosien 2012–2014 maakunnallisen modernin rakennusperinnön hankkeessa kootut kuntakohtaiset inventointitiedot Keski-Suomen museon Kioski –sovelluksessa)

Keski-Suomen työllisyyskatsaukset (Keski-Suomen ELY-keskus)

Keski-Suomen valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet 2016 (Keski-Suomen liitto 2016, B 202)

Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 (opetus- ja kulttuuriministeriö ja ympäristöministeriö 2014)

Kulttuuriympäristö yhteisenä voimavarana, kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma 2014–20 (opetus- ja kulttuuriministeriö ja ympäristöministeriö 2015)

Lajien alueellinen uhanalaisuus 2020 (ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus 2021)

Maiseman muisti, Valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäännökset (Museovirasto 2001)

Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019 (Suomen ympäristökeskus 2019)

Suomen luototyypin uhanalaisuus 2018 (Suomen ympäristökeskus 2018)

Vesien tila hyväksi yhdessä – Keski-Suomen vesienhoidon toimenpideohjelma vuosille 2022–2027 (Keski-Suomen Ely-keskus 2020)

4. Arviointiprosessi

Keski-Suomen strategian valmistelutyö tehtiin Keski-Suomen liitossa, jossa valmistelua johti maakuntajohtaja. Käytännön toimenpiteistä vastasi aluekehitysjohtajan vetämä **toimiston valmisteluryhmä**, joka seurasi myös ympäristöarviointityön etenemistä ja otti kantaa arvioinnin kautta esiin nousseisiin asiakysymyksiin. Ympäristöarvioinnin kokonaisuudesta ja ympäristöselostuksen kirjoittamisesta vastasi ympäristöpäällikkö. Ympäristöarviointi yhdistettiin tiiviisti Keski-Suomen strategian laadintaprosessiin liitteen 1 mukaisesti.

Keski-Suomen strategian **osallistumis- ja arviointisuunnitelma (OAS)** käsiteltiin maakuntahallituksessa 23.10.2020 (111 §). OAS oli nähtävillä liiton toimistolla ja verkkosivuilla (www.keskisuomi.fi) 9.11.–18.12.2020. Strategiatyön käynnistämisestä ilmoitettiin sanomalehti Keski-suomalaisessa. Keski-Suomen ELY-keskuksen kanssa pidettiin 19.2.2021 SOVA-asetuksen 5 §:n mukainen **kuulemisneuvottelu**, jossa esiteltiin OAS:n pohjalta arvioinnin aikataulu, käytännön organisointi ja ympäristöselostuksen alustava sisältörakenne. Neuvottelusta on liiton tekemä muistio.

Strategiaa valmisteltiin **laajassa yhteistyössä** kuntien, yritysten, maakunnan kehittämiseen osallistuvien yhteisöjen ja järjestöjen, valtion viranomaisten sekä muiden Keski-Suomen kehittämistä kiinnostuneiden tahojen kanssa. Sidosryhmien näkemysten ja tahtotilan saamiseksi järjestettiin 21 tulevaisuustyöpajaa, joihin osallistui yhteensä 300 henkilöä. Strategian painopisteitä pohdittiin kahdessa maakuntahallituksen kokouksessa/iltakoulussa. Lisäksi strategiaa esiteltiin maakuntavaltuustolle ja maakunnan yhteistyöryhmälle.

Strategian valmisteluun osallistunut toimiston valmisteluryhmä itsearvioi painopisteiden ja toimenpiteiden vaikutuksia. **Maakunnallinen ympäristö- ja tasa-arvovaikutusten työryhmä** (yva-

ryhmä), jossa on edustettuina eri alojen asiantuntijoita Keski-Suomen museosta (2), Jyväskylän yliopistosta (1), Keski-Suomen ELY-keskuksesta (3), Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastosta (1), Suomen luonnonsuojeluliiton Keski-Suomen piiristä (3), Suomen ympäristökeskuksesta (2), TASOVA - tasa-arvoa aluekehitykseen -projektin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasiantuntija -koulutuksesta (1) ja Keski-Suomen liitosta (1), oli keskeisesti mukana ympäristöarviointiprosessissa. Yva-ryhmä on antanut palautetta OAS:n ja strategian sisällöstä toimiston valmisteluryhmälle, käsitellyt viranomaisilta ja yleisöltä saatua palautetta, arvioinut vaikutusten merkittävyyttä sekä tukenut ja työstänyt asiantuntijuudellaan ympäristövaikutusten arviointia. Lisäksi yva-ryhmä ohjasi ympäristöselostuksen laadintaa. Yva-ryhmä käsitteli strategiaa ja/tai ympäristöselostusta viidessä kokouksessaan.

Työssä arvioitiin SOVA-lain 2 §:n mukaisesti **sosiaalisia ja ekologisia sekä yhdyskuntarakenteellisia ja kulttuurisia vaikutuksia**. Lisäksi arvioitiin **aluetaloudellisia sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutuksia**. Vaikutusten tunnistamisen helpottamiseksi ja arviointityön systematisoimiseksi arvioinnin pohjana käytettiin vaikutuslistaa, joka on selostuksen liitteenä 2. Vaikutusten merkittävyyden arviointi perustui vaikutuksen voimakkuuteen/laajuuteen, ajalliseen keston ja ilmenemisen varmuuteen. Lisäksi merkittävyyden arvioinnissa otettiin huomioon vaikutuksen kohteen tila ja herkkyys sekä mahdolliset normit ja raja-arvot. Vertailukohtana oli kehitys, jos strategiaa ei toteuteta (0-vaihtoehto). Strategian yleispiirteisyyden takia vaikutuksia arvioidaan ja kuvataan suhteellisen yleisellä tasolla. Strategiaa toteuttavien valintojen ympäristöön kohdistuvat vaikutukset tarkentuvat ja konkretisoituvat hanke- ja toimenpidevaiheessa. Vaikutusten arvioinnissa ei tarkasteltu erillisiä strategiavaihtoehtoja.

Maakuntahallitus hyväksyi strategian ja siihen liittyvän ympäristöselostuksen luonnokset 27.8.2021. Luonnokset asetettiin **nähtäville** 30 päiväksi, jona aikana yleisöllä oli mahdollisuus esittää niistä mielipiteensä. Luonnoksista **pyydettiin lausunto** Keski-Suomen ELY-keskukselta. Ympäristöselostuksen viimeistelyssä otettiin huomioon luonnoksista saatu palaute ennen kuin ohjelma hyväksytään maakuntavaltuustossa 3.12.2021.

SOVA-lain mukaisen arviointiprosessin toteuttamisen tukena käytettiin ympäristöministeriön SOVA-lain mukaisen ympäristöarvioinnin opasta (Paldanius J. 2017, ympäristöhallinnon ohjeita 2/2017, ympäristöministeriö).

5. Merkittävimmät vaikutukset ja haitallisten vaikutusten ehkäisy

Arvioinnin tulokset on esitetty taulukossa 1 ja avattu sanallisesti kohdissa 5.1. ja 5.2. Strategian valmistelun aikana pyrittiin vaikuttamaan siihen, että strategiassa esitetyillä valinnoilla, tavoitteilla ja toimenpiteillä ei olisi merkittäviä haitallisia ympäristö- tai tasa-arvovaikutuksia. Jos niitä kuitenkin todennäköisesti aiheutuu, pyritään tarpeellisessa määrin esittämään toimenpiteitä tai ohjeistusta haittojen vähentämiseksi. Tarkemmin mahdollisiin haitallisiin vaikutuksiin tulee puuttua hanke- ja toteutustasolla. Arviointia koskeva tarkempi vaikutusjaottelu on esitetty liitteessä 2.

5.1 Strategisten kärkien ja painopisteiden merkittävimmät vaikutukset

Bio- ja kiertotalous:

Luonnonvarojen hyödyntäminen ja kiertotalous ovat Keski-Suomelle suuri mahdollisuus, jonka merkittävimmät vaikutukset kohdistuvat aluetalouteen ja ympäristöön. Bio- ja kiertotalous, jonka pohjana on vahva metsäbiotalous, luo työpaikkoja ja hyvinvointia sekä tukee tasapainoista aluerakennetta.

Korkeamman jalostusasteen bio- ja kiertotalouksella saadaan vähemmästä enemmän, mikä tukee ekologista kestävyttä. Metsäbiotalouden positiiviset ekologiset vaikutukset liittyvän sellun tai sen sivuvirtojen monipuolisiin käyttömahdollisuuksiin ja innovaatioihin. Sellua käytetään mm. muovin korvaamiseen, siihen pukeudutaan ja sitä käytetään elintarviketeollisuudessa. Materiaalien ja tuotteiden kierrätys säästää luonnon raaka-aineita, mutta kierrätyksen energiatarve voi heikentää kestävyttä. Paikallinen ruokatuotanto, biokaasun tuotanto ja käyttö sekä puurakentaminen ja puutuotteet tukevat vähähiilisyttä ja harvaan asuttujen maaseutualueiden elinvoimaisuutta. Toisaalta puunkäytön lisääminen pienentää metsien hiilinielua ja aiheuttaa liikennepäästöjen kasvua. Metsäbiotalouden merkittävimmät negatiiviset ekologiset vaikutukset kohdistuvat luonnon monimuotoisuuteen, niin luontotyypeihin kuin eliölajistoon. Monet metsien luontotyypit ja eliölajit ovat uhanalaistuneet. Metsälajiston uhanalaistumiskehitys on hidastunut, mutta se ei ole pysähtynyt. Metsien käytöstä (kunnostusojitukset, hakkuut, maanmuokkaus) aiheutuu myös haitallisia vesistövaikutuksia (ravinteet, kiintoaines, humus). Lisäksi tuotantolaitokset aiheuttavat ravinne- ja päästöjä. Negatiivisia vaikutuksia pyritään pienentämään Keski-Suomen metsäohjelmassa kuvatuin toimenpitein.

EU:n kunnianhimoisten päästötavoitteiden myötä on oletettavaa, että eri energiaraaka-aineiden ilmastollista kestävyttä tullaan tarkastelemaan uudelleen. Tämä voi tulevaisuudessa vaikuttaa myös metsäbiomassan asemaan energiantuotannossa. Tähän siirtymään tulisi varautua myös maakuntatasolla.

Hyvä vointi:

Hyvinvoinnissa painottuu yritystoiminta. Hyvinvoinnin ja terveyden liiketoimintaan sisältyvät vahvasti liikunta, oppiminen, luonto, kulttuuri ja yhteisöllisyys. Liiketoiminnalle on keskeistä ennaltaehkäisy ja liiketoiminnan vaikutukset ovat pääosin positiivisia ja vaikutukset kohdistuvat ennen kaikkea ihmisiin. Nuorten ja lapsien hyvinvointiin olisi tulevaisuuden takia erityisen tärkeää kiinnittää huomiota. Kulttuuriin, yksilöllisyyteen ja yhteisöllisyyteen nojautuva toiminta edistää tehokkaasti ihmisten jaksamista sekä tasa-arvoisuutta ja yhdenvertaisuutta. Yhteisöllisyys on sosiaalisen kestävyden kannalta tärkeää, myös heikoimmassa asemassa olevien kannalta. Liikunnan lisäämisellä ja yksilöllisillä liikuntamuutoksilla edistetään kansanterveyttä. Kasvava uusi liiketoiminta ja uudet yritykset sekä sairauksien ennaltaehkäisyssä onnistuminen vahvistavat aluetaloutta hyvänä esimerkkinä Green Care -toiminta. Luonnon hyvinvointivaikutukset, mm. hiljaisuus-, virkistys- ja viihtyisyysarvot, ovat merkittäviä ihmiselle. Luonto on voimavarana koko maakunnan alueella ja tukee alueellista tasa-arvoa. Lisäksi luontoliikunnalla on terveysvaikutuksia, ja se edistää ihmisten ja luonnon välistä vuorovaikutusta ja luontosuhteen kehittymistä.

Uudistuva teollisuus:

Uudistuvan teollisuuden innovaatiovetoiset ratkaisut tukevat kestävästä kehitystä. Kärjen painopiste-alueita ovat mm. teolliset palveluympäristöt, robotiikka ja tekoälyohjatut järjestelmät, teollisuuden digitalisaatio, uudet materiaali- ja kiertoratkaisut sekä kestävä tuotanto- ja valmistusteknologiat.

Uudistuvan teollisuuden painopisteillä ja kehittämistavoitteilla on positiivisia aluekehitys- ja ympäristövaikutuksia. Digitalisaation ja tekoälyn kehittyminen luovat taloudellista kasvua sekä parhaimmillaan helpottavat ihmisten arjessa pärjäämistä ja lisäävät alueellista tasa-arvoa. Vaarana kuitenkin on, että digitalisaatio voi heikentää huonossa asemassa olevien ja usein myös iäkkäiden toimintamahdollisuuksia ja eriyttää heitä yhteiskunnasta. Tämä on otettava huomioon palveluita uudistettaessa. Voimakkaan digitalisaation ja yhteisöllisyyden kasvattamisen välillä piilee ristiriita.

Kasvun maaperä:

Kasvun maaperän painopisteessä kuvastuu elinkeinoelämän näkökulma. Tuottavuuden nosto sekä taloudellinen kestävyys ja kasvu ovat keskeistä. Kokonaiskestävyyden näkökulma nousee esiin siinä, että kasvu ei voi perustua luonnonvarojen hävittämiseen, velkaantumiseen tai hyvinvoinnin heikkenemiseen. Kasvuun sisältyy maakunnallinen hyvinvointi, joka rakentuu oppimiselle, osaamiselle, tutkimukselle ja innovaatioille. Koulutukseen satsaaminen, osaamistason nostaminen ja työllisyyden edistäminen myös vanhemmissa ikäluokissa, vahvistavat taloutta ja hyvinvointia ja luovat sosiaalista pääomaa. Unohtaa ei kuitenkaan pitäisi heikosti koulutettuja ja osatyökykyisiä, joita nimenomaan pitäisi saada töihin. Korkeakoulutuksen liiallinen korostaminen voi myös lisätä syrjäytymisriskiä ryhmissä, jotka eivät halua korkeakoulutusta tai joiden koulutukseen ei tällä hetkellä panosteta. Koulutuksen tasa-arvon parantamiseksi naisten ja miesten osuudet korkeakoulutettujen määrästä tulisi saada lähemmäksi toisiaan.

Sujuvat arjen olosuhteet ovat vetovoima, joka helpottaa kansalaisten arkea. Tulevaisuustieto ja -ajattelu helpottavat varautumista tuleviin muutoksiin, mikä parantaa taloudellista ja sosiaalista varmuutta. Mielen hyvinvoinnin nostaminen aluekehittämisen näkökulmaksi tukee sosiaalista kestävyttä. Luonnon, kulttuurin ja yhteisöllisyyden hyvinvointivaikutukset ennaltaehkäisevät sairauksia ja tuovat kansanterveydellisiä säästöjä. Painopisteeseen olisi hyvä kytkeä alueidenkäytön näkökulma, mikä loisi synergiaa ja ehkäisisi mahdollisia haitallisia ympäristövaikutuksia.

Kestävän maailman kasvattaja:

Painopisteen lähtökohtana on vastuullisuus ja kokonaiskestävyys, mm. ekologisen kestävyysnäkökulma nostetaan selkeästi esiin. Muutos kohti kestävyttä voidaan kuitenkin kokea myös uhkaavana tai se voi tuottaa taloudellisia tappioita, koska kestävyysnäkökulma ei aina salli kaikkia keinoja. Keski-Suomen ilmastotavoitetta on kiristetty strategiatyössä ja maakunta on hiilineutraali vuoteen 2035 mennessä. Energiantuotannossa ja liikenteessä fossiilisten polttoaineiden käytön vähentäminen on välttämätöntä tavoitteen saavuttamiseksi. Turvetuotannon alasajo on väistämätöntä, mutta samalla on huolehdittava oikeudenmukaisesta siirtymisestä mm. taloudellisten ja sosiaalisten haittavaikutusten ehkäisemiseksi. Polttoon perustumattomiin teknologioihin siirtyminen sähkön ja lämmön tuotannossa vähentää merkittävästi todellisia hiilipäästöjä. Hiilinielujen lisääminen puuttuu strategisista tavoitteista.

Materiaalien kestävä käyttö ja kierrätys, biokaasu, lähituotantoon perustuva ruokajärjestelmä sekä kulutuksen hillitseminen jakamalla, korjaamalla ja kierrättämällä säästävät luonnonvaroja ja edistävät hiilineutraalisuutta. Metsien käytön tulee olla myös ekologisesti kestävä, mikä vaatii talousmetsissä luonnon monimuotoisuuden lisäämistä. Strategiasta puuttuu kuitenkin suojelupinta-alan merkittävä vapaaehtoinen lisääminen, mitä ilman metsien monimuotoisuuden kestävyys ei toteudu. Vanhojen metsien suojelu olisi tehokas keino parantaa monimuotoisuutta ja lisätä hiilivarastoja. Pohjavesien puhtaus ja riittävyys on tärkeää ihmisten hyvinvoinnille ja elinkeinoelämälle. Pintavedet ovat maakunnallinen vetovoima, joiden tilan parantaminen lisää virkistys- ja matkailukäytön

kautta sosiaalisesti ja taloudellisesti positiivisia vaikutuksia. Vesien tilan parantaminen lisää myös monimuotoisuutta.

Keskellä maailman virran:

Sosiaalisella kestävyydellä rakennetaan keskisuomalaisille yhteistä hyvää, johon kuuluu avoimuus ja suvaitsevuus. Turvallisuus ja luonto luovat hyvinvointia ja terveyttä ja ovat yksi osa sosiaalista kestävyyttä. Keski-Suomen hyvän saavutettavuuden ja maakunnan sujuvien sisäisten liikkumismahdollisuuksien varmistaminen vahvistavat maakunnan elinkeinoelämää ja tukevat alueellista tasa-arvoa ja hyvinvointia. Liikkumisessa raideliikenteen ja joukkoliikenteen kehittäminen on keskeistä kestävyuden, varsinkin ilmastovaikutusten kannalta. Olemassa olevien väylien kunnostus on ympäristöystävällisempää kuin uusien rakentaminen. Nykyisessä tilanteessa, jossa nopea ratayhteys Jyväskylästä Helsinkiin puuttuu, toimiva lentoliikenne on tärkeää alueen saavutettavuuden ja yritystoiminnan kannalta. Lentoliikenteen vahvistaminen on kuitenkin ongelmallista ilmastotavoitteiden näkökulmasta. Digitaalinen saavutettavuus sujuvoittaa työ- ja arkielämää, tukee monipaikkaisuutta ja maaseudun elinvoimaisuutta. Nuorison hyvinvoinnissa tulisi kiinnittää huomiota syrjäytymisen ehkäisyyn, koulukiusaamiseen ja huumeongelmiin. Suvaitsevaan ilmapiiriin kuuluu monikulttuurisuus. Kotouttamisessa onnistuminen tukee sosiaalista hyvinvointia ja maakunnallista työ- ja yritys-elämää.

Sydän Suomen:

Painopiste kuvaa keskisuomalaista tapaa toimia, jossa sosiaalista positiivisuutta luovat yhteisöllisyys ja kumppanuus ovat keskeistä. Tasavertaisuuden tavoittelu edistää sukupuolista ja alueellista tasa-arvoa. Toimivat verkostot edistävät maakunnan ja aluetalouden intressejä, mutta tukevat myös ihmisten jaksamista ja hyvinvointia. Toiminnassa korostetaan järjestöjen, asukkaiden, yritysten ja viranomaisten avointa yhteistyötä, mikä edistää osallistamista ja alueellista tasa-arvoa. Sosiaalisesti kestävämpää maakuntaa rakennetaan myös lasten ja nuorten osallisuuden ja harrastustoiminnan kautta. Lakeland-matkailubrändissä onnistumisella nostetaan keskisuomalaisten vesistöjen arvostusta ja lisätään maakuntaan tulevia vesistö- ja luontomatkailutuloja. Tavoitteessa onnistuminen vaatii onnistumista myös vesienhoidon tavoitteiden saavuttamisessa. Taide- ja kulttuuritoiminnan, joka on tärkeä osa keskisuomalaista identiteettiä ja sosiaalista pääomaa, jatkuminen tulee varmistaa koko maakunnan alueella. SOTE-uudistukseen voi ainakin alussa liittyä epävarmuutta ja negatiivisia sosiaalisia vaikutuksia, joihin tulee varautua.

5.2 Strategian kokonaisvaikutukset

Sosiaaliset vaikutukset

Sosiaalinen kestävyys tulee hyvin esiin strategiassa. Aluekehittämisen lähivuosien painopisteistä varsinkin Keskellä maailman virran ja Sydän Suomen linjaavat keskisuomalaista sosiaalista kestävyyttä. Sosiaalinen kestävyys on mukana myös liiketoiminnan kasvun kärjissä omana Hyvinvointikärkenä. Hyvinvointialan kehittämistavoitteilla on suora ihmisten hyvinvointia, terveyttä ja viihtyisyyttä lisäävä vaikutus. Työllisyystilanteen, koulutustason ja ympäristön tilan parantamisella on puolestaan välillisiä positiivisia vaikutuksia ihmisten elinoloihin, terveyteen ja hyvinvointiin. Kaikkien kärkien kehittämistavoitteilla haetaan taloudellista kasvua ja hyvinvointia, mikä välillisesti lisää positiivisia sosiaalisia vaikutuksia. Vesien tilasta huolehtiminen parantaa mm. virkistyskäytönmahdollisuuksia. Lisääntyvällä puuraaka-aineen tarpeella sekä metsien hakkuilla ja käytöllä on joissakin tapauksissa negatiivisia vaikutuksia metsien monikäyttöön, virkistyskäyttöön ja luonto-

matkailuun. Puurakentamisella voidaan nähdä parhaimmillaan olevan positiivisia terveysvaikutuksia.

Teknologia helpottaa saavutettavuutta ja voi mahdollistaa työnteon asuinpaikasta riippumatta, mikä lisää alueellista ja asukkaiden välistä tasa-arvoa. Osaaminen on yksi hyvinvoinnin perusta, joka edistää sosiaalista kestävyyttä. Jatkuvan oppimisen riskinä on kuitenkin, etteivät kaikki pysy mukana. Saavutettavuus on tärkeää lähivirkistyspaikkojen, liikuntapaikkojen ja kansallispuistojen takia, mikä tukee sosiaalista kestävyyttä. Hyvinvointi ja liikunta nähdään ennaltaehkäisyä, joka ehkäisee terveysongelmia ja tuo kansantaloudellista säästöä.

Tasa-arvon kannalta naisten ja miesten työllistyminen on liian eriytynyttä eri aloille Suomessa. Miesvaltaiset alat ja tavoitteet ovat vahvasti esillä strategiassa. Varsinkin bio- ja digitalous ja niiden painopisteet ovat vielä melko miehisiä. Hyvinvoinnin liiketoiminta tuo tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kannalta tasapainoa.

Ekologiset ja ympäristönsuojelulliset vaikutukset

Kokonaiskestävyys on nostettu aikaisempaa rohkeammin esiin strategiassa. Aluekehittämisen painopisteissä 2025 on pyritty ottamaan huomioon kestävyiden eri ulottuvuudet. Kestävän maailman kasvattaja -painopiste edistää selvästi ekologista kestävyyttä. Painopisteet luovat pohjan maakunnan lähivuosisen kehittämiseksi ja ovat tarkoitettu kaikille kasvun kärjille läpileikkaavina ja yhdistävinä tekijöinä.

Strategiaan sisältyy kuitenkin jonkinlaista ristivetoa – siinä puhutaan kasvusta ja toisaalta samaan aikaan tunnustetaan tarve muuttaa ajattelua ja sopeutua niukempiin resursseihin. Kokonaiskestävyyden aito välittyminen aluekehittämiseen vaatisi Kestävän maailman kasvattaja -painopisteen täysipainoista huomioimista strategian kaikessa toteuttamisessa. Ekologisen kestävyiden monimuotoisuustavoitteen aito välittyminen kasvun kärkiin puuttuu. Keskisuomalainen metsä hahmottuu liikaa resurssipankkina luonnon monimuotoisuuden kustannuksella. Välttämättömissä toimenpiteissä kohti vuotta 2050 luonnonympäristö on mukana, mutta näkökulma jää puhtaasti ihmistarpeista lähteväksi. Ilmastonmuutoksen ja resurssiniukkuuden -megatrendiin liittyvä suuri tuleva muutos ja siihen sopeutuminen vaatisi vahvempaa otetta strategiassa. Turvemailla tehtävillä päästövähennyksillä on myönteisiä vaikutuksia ilmaston lisäksi myös luonnon monimuotoisuuteen.

Kärjissä painottuu taloudellisen kestävyiden ja kasvun näkökulma. Talouskasvu pohjautuu materiaalisuuden kulutuksen kasvuun. Jos maakunnan tuleva kehitys perustuu vahvasti luonnon raaka-ainevarojen mittavaan hyödyntämiseen, vaarana on mm. luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen jatkuminen. Metsien käyttöaste on lähivuosisina merkittävin maakunnan luonnon monimuotoisuuteen vaikuttava tekijä. Käyttöasteen säilyessä korkeana haitallisia vaikutuksia voidaan lieventää metsien suojelupinta-alaa lisäämällä ja edistämällä saman aikaisesti talousmetsissä tehtävien luonnonhoitotoimien vaikuttavuutta luontotyyppien ja lajien elinvoimaisuuteen. Maakunnan ekologisen kestävyiden parantamiseksi tarvitaan myös elinympäristöjen ennallistamiseen ja kunnostukseen tähtääviä toimenpiteitä. Myös uusilla vihreän teknologian ratkaisuilla voidaan löytää ratkaisuja haitallisiin ympäristövaikutuksiin ja vähentää päästöjä.

Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset vaikutukset

Strategian biotalouteen, kierrätykseen, saavutettavuuteen ja matkailuun liittyvät tavoitteet ja painopisteet tukevat maakunnan monikeskuksista aluerakennetta ja maaseutualueiden elinvoimaisuutta. Strategian ja maakuntakaavoituksen tavoitteiden yhteensovittaminen vahvistavat maakunnan alue-

rakennetta. Kasvun kärjillä ja niitä läpileikkaavalla digitalisaatiolla tuetaan tasapainoista aluerakennetta ja alueellista tasa-arvoa. Lähiruuan tuotanto ja paikallisten raaka-aineiden käyttäminen parantavat omavaraisuutta ja tukevat maaseudun säilymistä elinvoimaisena. Maakunnan sisällä on alueiden kehittyneisyyseroja, joiden tunnistamiseen ja tasaamiseen tulisi erityisesti kiinnittää huomiota elinvoiman ja yhteenkuuluvuuden lujittamiseksi. Taide ja kulttuuri ovat tärkeä osa keskisuomalaista identiteettiä, jota tulisi tukea ohjelma- ja hanketyöllä. Strategiassa taide- ja kulttuuri ei nouse esiin.

Aluetaloudelliset vaikutukset

Keski-Suomen maakunnan kasvun, elinvoimaisuuden, kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin lisääminen perustuu lähivuosien aikana kolmeen liiketoiminnalliseen kasvun kärkeen. Kärjet vahvistavat maakunnan vetovoimaa korkean osaamisen ja tutkimuksen kautta. Strategian aluetaloudelliset kokonaisvaikutukset ovat merkittäviä ja positiivisia. Teollisuusperustaisen talouden kehittäminen resurssitehokkaammaksi ja jalostusasteeltaan korkeammaksi lisää taloudellista kasvua. Digitalisaatio ja osaaminen sisältyvät läpileikkaavana kaikkiin kärkeen, mikä tarjoaa valtavan potentiaalin maakunnan liiketoiminnan kehittämiseksi ja hyvinvoinnin kasvattamiseksi. Aluekehittämiseen käytettävissä olevan rahoituksen suuntaamismahdollisuudet voivat kallistaa kokonaiskestävyyden painotusta vahvasti taloudellisen kestävyyden hyväksi. Kokonaiskestävyyden edistäminen ja korkeampaan jalostusasteeseen pyrkiminen ovat mahdollisuus uusiin avauksiin elinkeino- ja yrityspuolella. Vesien tilan parantaminen lisää luontomatkailua ja matkailutuloja.

Taulukko 1. Strategisten kärkien ja painopisteiden vaikutukset (avattu kohdissa 5.1 ja 5.2)

Strategiset kärjet ja painopisteet	Sosiaaliset	Ekologiset ja ymp. Suojelulliset	Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset	Aluetaloudelliset
Bio- ja kiertotalous	+	++/--	+	++
Hyvä vointi	++	0	+	+
Uudistuva teollisuus	+/-	+	0	+
Kasvun maaperä	+	0	+	++
Kestävän maailman kasvattaja	+	++	+	+
Keskellä maailman virran	++	0	++	+
Sydän Suomen	+/-	0	+	+
Merkkien selitys:				
Merkittäviä myönteisiä vaikutuksia	++			
Myönteisiä vaikutuksia	+			
Ei vaikutuksia / vaikutukset vähäisiä	0			
Kielteisiä vaikutuksia	-			
Merkittäviä kielteisiä vaikutuksia	--			
Myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia	+/-			
Vaikutuksista ei tietoa / vaatii lisätietoa	?			

6. Seuranta

Keski-Suomen strategian ja muiden alueellisten suunnitelmien tueksi ja seurantaan tarvitaan tietoa ympäristön tilasta ja siinä tapahtuvista muutoksista. Vaikutusten arviointia ja seurantaan palvelevaa ympäristötietoa tuottavat ELY-keskus ja muut aluehallintoviranomaiset. Seurannassa käytetään hyväksi maakunnassa käytössä olevia indikaattoreita. Indikaattorit eivät välttämättä suoraan kerro strategian vaikutuksista, mutta antavat tärkeää taustatietoa mm. ympäristön tilan kehityssuunnasta.

Strategian vaikutukset tarkentuvat ja niitä seurataan pääasiassa hanketason ympäristövaikutusten arviointien kautta. Myös kaikkiin maakunnan suunnittelujärjestelmän asiakirjoihin, mm. strategiaa toteuttavaan maakuntakaavaan, sisältyy vaikutusten arviointi. Ennen seuraavaa maakuntaohjelmakierrosta (4 vuotta) tarkastellaan strategian toteutumista ja kootaan perustiedot maakunnan ympäristön tilasta sekä tehdään tarvittavat analyysit ja johtopäätökset.

Ympäristövaikutusten, mukaan lukien tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, arviointia ja toteutumisen seuranta kehitetään. Keski-Suomessa käynnissä olevan Aluekehittämisen kestävyden kivijalka -hankkeen tavoitteena on aluekehittämisen ja hankkeiden kokonaiskestävyyden laajempi arviointi ja vaikutusten arvioinnin kehittäminen. Samalla kehitetään eri kestävyden pilareiden (sosiaalinen, ekologinen, taloudellinen, kulttuurinen) kriteeristöä. Hankkeen tuloksia hyödynnetään Keski-Suomen strategian toteutumisen ja vaikutusten seurannassa. Seurantaan osallistuu maakunnallinen ympäristö- ja tasa-arvovaikutusten työryhmä (yva-ryhmä).

7. Yhteenvedo

Keski-Suomen strategiaan sisältyvä maakuntaohjelma on SOVA-lain (200/2005) mukainen ympäristöarviointia edellyttävä ohjelma, jonka toteuttamisen todennäköisesti merkittävät ympäristövaikutukset tulee selvittää. Arviointiprosessin kuvaus ja arvio ohjelman toteuttamisen ympäristövaikutuksista esitetään ympäristöselostuksessa.

Useimmilla toimialoilla ympäristöön kohdistuva kuormitus on vähentynyt viimeisten vuosikymmenten aikana, mikä näkyy ympäristön tilan yleisenä parantumisena. Keski-Suomen haasteena ovat kuitenkin ilmastonmuutoksen hillintä, luontotyyppien ja lajiston uhanalaistuminen, väestön eriarvoisuus, vesistöjen rehevöityminen sekä kiintoaine- ja humuskuormitus. Haasteet ovat ihmisen itsensä aiheuttamia ja niihin voidaan vastata muuttamalla toimintakulttuuriamme.

Ympäristöarviointi yhdistettiin tiiviinä osana Keski-Suomen strategian laadintaprosessiin. Maakunnallinen yva-ryhmä oli keskeisesti mukana vaikutusten arviointiprosessissa. Työssä arvioitiin SOVA-lain mukaisesti sosiaalisia ja ekologisia sekä yhdyskuntarakenteellisia ja kulttuurisia vaikutuksia. Lisäksi arvioitiin aluetaloudellisia sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutuksia.

Lähivuosien kasvun kärjistä **bio- ja kiertotalouden** merkittävimmät vaikutukset kohdistuvat aluetalouteen ja ympäristöön. Bio- ja kiertotalous luo työpaikkoja ja hyvinvointia sekä tukee tasapainoista aluerakennetta. Korkeamman jalostusasteen bio- ja kiertotalouksella saadaan vähemmästä enemmän, mikä tukee ekologista kestävyttä. Metsäbiotalouden positiiviset ekologiset vaikutukset liittyvät sellun tai sen sivuvirtojen monipuolisiin käyttömahdollisuuksiin ja innovaatioihin. Paikallinen ruokatuotanto, biokaasun tuotanto ja käyttö sekä puurakentaminen ja puutuotteet tukevat vähähiilisyttä ja harvaan asuttujen maaseutualueiden elinvoimaisuutta. Metsäbiotalouden merkittävimmät negatiiviset ekologiset vaikutukset kohdistuvat luonnon monimuotoisuuteen, niin luontotyypeihin kuin eliölajistoon. Metsien käytöstä aiheutuu myös haitallisia vesistövaikutuksia.

Hyvään vointiin ja terveyden liiketoimintaan sisältyvät vahvasti liikunta, oppiminen, luonto, kulttuuri ja yhteisöllisyys. Liiketoiminnalle on keskeistä ennaltaehkäisy ja liiketoiminnan vaikutukset ovat pääosin positiivisia ja vaikutukset kohdistuvat ennen kaikkea ihmisiin. Kulttuuriin, yksilöllisyyteen ja yhteisöllisyyteen nojautuva toiminta edistää tehokkaasti ihmisten jaksamista sekä tasa-arvoisuutta ja yhdenvertaisuutta. Kasvava uusi liiketoiminta ja uudet yritykset sekä sairauksien ennaltaehkäisyssä onnistuminen vahvistavat aluetaloutta. Luonto on voimavarana koko maakunnan alueella ja tukee alueellista tasa-arvoa.

Uudistuvan teollisuuden innovaatiovetoiset ratkaisut tukevat kestävästä kehitystä. Kärjen painopisteillä ja kehittämistavoitteilla on positiivisia aluekehitys- ja ympäristövaikutuksia. Digitalisaation ja tekoälyn kehittyminen luovat taloudellista kasvua sekä parhaimmillaan helpottavat ihmisten arjessa pärjäämistä ja lisäävät alueellista tasa-arvoa. Vaarana kuitenkin on, että digitalisaatio voi heikentää huonossa asemassa olevien ja usein myös iäkkäiden toimintamahdollisuuksia ja eriyttää heitä yhteiskunnasta. Voimakkaan digitalisaation ja yhteisöllisyyden kasvattamisen välillä piilee ristiriita.

Kasvun maaperän painopisteessä kuvastuu elinkeinoelämän näkökulma. Tuottavuuden nosto sekä taloudellinen kestävyys ja kasvu ovat keskeistä. Kokonaiskestävyyden näkökulma nousee esiin siinä, että kasvu ei voi perustua luonnonvarojen hävittämiseen, velkaantumiseen tai hyvinvoinnin heikkenemiseen. Kasvuun sisältyy maakunnallinen hyvinvointi, joka rakentuu oppimiselle, osaamiselle, tutkimukselle ja innovaatioille. Koulutukseen satsaaminen, osaamistason nostaminen ja työllisyyden edistäminen myös vanhemmissa ikäluokissa, vahvistavat taloutta ja hyvinvointia ja luovat sosiaalista pääomaa. Unohtaa ei kuitenkaan pitäisi heikosti koulutettuja ja osatyökykyisiä. Sujuvat arjen olosuhteet ovat vetovoima, joka helpottaa kansalaisten arkea. Mielen hyvinvoinnin nostaminen aluekehittämisen näkökulmaksi tukee sosiaalista kestävyyttä.

Kestävän maailman kasvattaja -painopisteen lähtökohtana on vastuullisuus ja kokonaiskestävyys, mm. ekologisen kestävyuden näkökulma nostetaan selkeästi esiin. Keski-Suomen tavoite on hiilineutraali maakunta 2030 mennessä. Energiantuotannossa ja liikenteessä fossiilisten polttoaineiden käytön vähentäminen on välttämätöntä tavoitteen saavuttamiseksi. Myös polttoon perustumattomiin teknologioihin siirtyminen sähkön ja lämmön tuotannossa on tärkeää. Materiaalien kestävä käyttö ja kierrätys, biokaasu, lähituotantoon perustuva ruokajärjestelmä sekä kulutuksen hillitseminen jakamalla, korjaamalla ja kierrättämällä säästävät luonnonvaroja ja edistävät hiilineutraalisuutta. Metsien käytön tulee olla myös ekologisesti kestävä, mikä vaatii talousmetsissä luonnon monimuotoisuuden lisäämistä, mutta myös suojelupinta-alan merkittävä vapaaehtoinen lisäämistä. Vesien tilan parantaminen lisää monimuotoisuutta.

Keskellä maailman virran -painopisteellä rakennetaan keskisuomalaisille yhteistä sosiaalista hyvää, johon kuuluu avoimuus ja suvaitsevuus. Turvallisuus ja luonto luovat hyvinvointia ja terveyttä ja ovat yksi osa sosiaalista kestävyttä. Keski-Suomen hyvän saavutettavuuden ja maakunnan sujuvien sisäisten liikkumismahdollisuuksien varmistaminen vahvistavat maakunnan elinkeinoelämää ja tukevat alueellista tasa-arvoa ja hyvinvointia. Liikkumisessa raideliikenteen ja joukkoliikenteen kehittäminen on keskeisintä kestävyden, varsinkin ilmasto-vaikutusten kannalta. Digitaalinen saavutettavuus sujuvoittaa työ- ja arkielämää, tukee monipaikkaisuutta ja maaseudun elinvoimaisuutta. Suvaitsevaan ilmapiiriin kuuluu monikulttuurisuus. Kotouttamisessa onnistuminen tukee sosiaalista hyvinvointia ja maakunnallista työ- ja yritys-elämää.

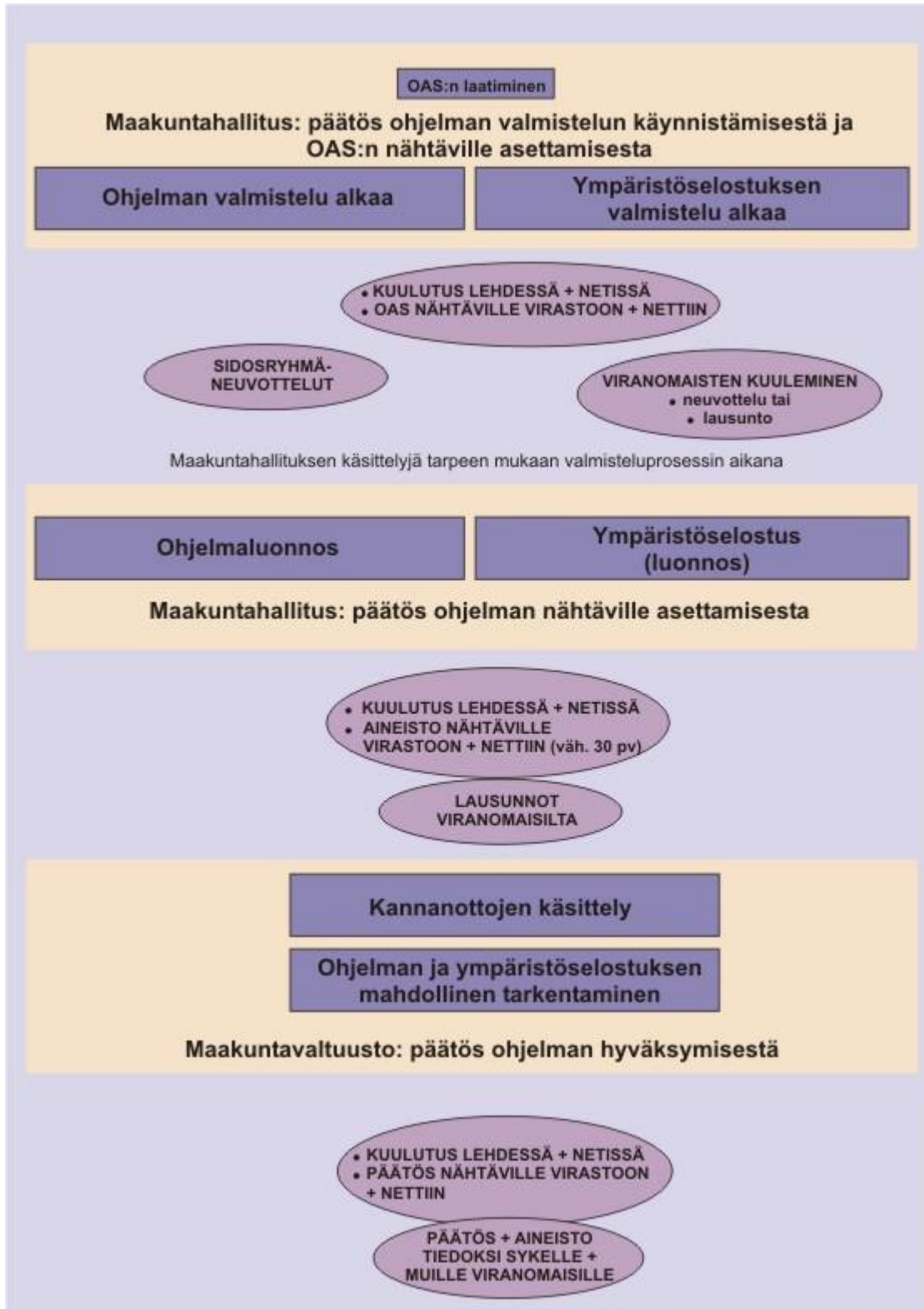
Sydän Suomen -painopiste kuvaa keskisuomalaista tapaa toimia, jossa sosiaalista positiivisuutta luovat yhteisöllisyys ja kumppanuus ovat keskeistä. Tasavertaisuuden tavoittelu edistää sukupuolista ja alueellista tasa-arvoa. Toiminnassa korostetaan järjestöjen, asukkaiden, yritysten ja viranomaisten avointa yhteistyötä, mikä edistää osallistamista ja alueellista tasa-arvoa. Sosiaalisesti kes-

tävämpää maakuntaa rakennetaan myös taide- ja kulttuuritoiminnan sekä lasten ja nuorten osallisuuden ja harrastustoiminnan kautta. Hallinnon rakennemuutokseen voi ainakin alussa liittyä epävarmuutta ja negatiivisia sosiaalisia vaikutuksia, joihin tulee varautua.

Kokonaiskestävyys on nostettu aikaisempaa rohkeammin esiin strategiassa. Strategiaan sisältyy kuitenkin jonkinlaista ristivetoa – siinä puhutaan kasvusta ja toisaalta samaan aikaan tunnistetaan tarve muuttaa ajattelua ja sopeutua niukempiin resursseihin. Kokonaiskestävyyden välittyminen lähivuosien kasvun kärkiin ei nouse selkeästi esiin.

Ohjelman kokonaisvaikutukset aluetalouteen ja ihmisten hyvinvointiin ovat pääosin myönteisiä. Taloudellisen kestävyuden lisäksi sosiaalinen kestävyys tulee hyvin esiin strategiassa. Kaikkien liiketoiminnan kärkien kehittämistavoitteilla haetaan taloudellista kasvua ja hyvinvointia, mikä välillisesti lisää positiivisia sosiaalisia vaikutuksia. Sosiaalinen kestävyys on mukana myös liiketoiminnan kasvun kärkenä. Ekologinen kestävyys tulee vahvimmin esiin Kestävän maailman kasvattaja -painopisteen tavoitteissa. Myös bio- ja kiertotalouden korkeammalla jalostusasteella saadaan vähemmästä enemmän, mikä tukee ekologista kestävyyttä. Merkittävimmät negatiiviset ekologiset vaikutukset kohdistuvat luonnon monimuotoisuuteen. Metsien luonnon monimuotoisuuden heikkenemistä ei ole onnistuttu pysäyttämään. Metsien käyttöasteen säilyessä korkeana haitallisia vaikutuksia monimuotoisuuteen voidaan lieventää metsien vapaaehtoista suojelupinta-alaa lisäämällä ja edistämällä talousmetsissä tehtävien luonnonhoitotoimien vaikuttavuutta luontotyyppeiden ja lajien elinvoimaisuuteen. Maakunnan ekologisen kestävyuden parantamiseksi tarvitaan myös elinympäristöjen ennallistamiseen ja kunnostukseen tähtääviä toimenpiteitä.

Liite 1. Keski-Suomen strategian / maakuntaohjelman ja SOVA-lain mukaisen ympäristöarvioinnin laatimisprosessi

Liite 2. Vaikutuslista

KESKI-SUOMEN STRATEGIAN 2025 JA 2050

Vaikutusten arviointi

Sanallinen arvio strategiassa esitettävien painopisteiden ja toimenpiteiden positiivisista ja negatiivisista vaikutuksista, jotka voivat olla välittömiä tai välillisiä

Sosiaaliset vaikutukset

- terveys
- palvelut
- tasa-arvo
- koulutus
- erityiset väestöryhmät (lapset, vanhukset, ulkomaalaiset)
- asumisviihtyisyys
- virkistysmahdollisuudet
- yhteisöllisyys
- virikkeellisyys
- turvallisuus
- väestön määrä
- sosiaaliset ongelmat
- yhdenvertaisuus

Ekologiset vaikutukset

- eliölajit
- maaperä
- kasvillisuus
- uusiutuvat luonnonvarat
- luontotyytit
- vesistöt
- kuormitus/päästöt
- uusiutumattomat luonnonvarat
- alueiden luonnontilaisuus
- ilma
- luonnonvarojen käyttö
- luonnonvarojen riittävyys

Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset vaikutukset

- aluerakenne
- liikennejärjestelmät
- energiahuolto
- taajama-/kaupunkikuva
- paikallinen identiteetti
- yhdyskuntarakenne
- rata- / tieliikenne
- vesihuolto
- kulttuuriympäristöt / -perintö
- energian kulutus
- rakennuskanta
- kevytliikenne
- jätteiden määrä
- maisema-alueet

Taloudelliset vaikutukset

- työpaikat / työllisyys
- elinkeinojen toimintaedellytykset
- kustannusvaikutukset